Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
ANTHONYJA MICHAELA COLLINSA,
predstavljeni 16. februarja 2023 [1]

Zadeva C-520/21

Arkadiusz Szcześniak
proti
Bank M. SA,
ob udeležbi
Rzecznik Praw Obywatelskich,
Rzecznik Finansowy,
Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie
Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie)

„Predlog za sprejetje predhodne odločbe – Varstvo potrošnikov – Direktiva 93/13/EGS – Nepošteni pogoji v potrošniških pogodbah – Člen 6(1) in člen 7(1) – Pogodba o hipotekarnem kreditu – Preračunske klavzule – Učinki ugotovitve, da je pogodba zaradi vsebovanih nepoštenih pogojev v celoti nična – Možnost uveljavljanja zahtevkov, ki presegajo vračilo izpolnjene denarne dajatve – Neupravičena obogatitev – Odvračilni učinek – Učinkovitost“

I. Uvod

1. Po letu 2000 so banke na Poljskem potrošnikom, ki so hoteli kupiti nepremičnino, odobrile več deset tisoč hipotekarnih kreditov, izraženih v švicarskih frankih (CHF) ali vezanih na CHF. Ker so bili ti hipotekarni krediti posojilojemalcem odobreni po veliko nižjih obrestnih merah od obrestnih mer na kredite, izražene v zlotih (PLN), je bilo po njih veliko povpraševanje. Z nastopom svetovne finančne krize se je menjalni tečaj med CHF in PLN z vidika imetnikov zadnjenavedene valute poslabšal. Na tisoče posojilojemalcev, med njimi tožeča stranka v postopku v glavni stvari, je vložilo tožbe zoper banke, pri katerih so najeli hipotekarne kredite. Pred poljskimi sodišči so trdili, da so bile klavzule o preračunu iz PLN v CHF in iz CHF v PLN (v nadaljevanju: preračunske klavzule) v njihovih pogodbah o hipotekarnih kreditih nepoštene. V mnogih primerih so sodišča ta argument sprejela in pogodbo o hipotekarnem kreditu v celoti razglasila za nično.

[1] Jezik izvirnika: angleščina.

2. Na podlagi takega spora Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (okrožno sodišče Varšava-center, Varšava, Poljska) Sodišče sprašuje, ali lahko stranke pogodbe o hipotekarnem kreditu med potrošnikom in banko, ki je bila zaradi vsebovanega nepoštenega pogoja v celoti razglašena za nično, uveljavljajo zahtevke, ki presegajo vračilo denarnih dajatev plačanih na podlagi te pogodbe in plačilo zamudnih obresti po zakoniti obrestni meri od dneva zahteve za vračilo.

II. Pravni okvir

A. Pravo Evropske unije

3. Člen 6(1) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nepoštenih pogojih v potrošniških pogodbah [2] določa:

„Države članice določijo, da nepošteni pogoji, uporabljeni v pogodbi, ki jo s potrošnikom sklene prodajalec ali ponudnik, kakor je določeno z nacionalnim pravom, niso zavezujoči za potrošnika in da pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nepoštenih pogojev.“

4. Člen 7(1) Direktive 93/13 določa:

„Države članice zagotovijo, da v interesu potrošnikov in konkurentov obstajajo ustrezna in učinkovita sredstva za preprečevanje nadaljnje uporabe nepoštenih pogojev v pogodbah, ki jih s potrošniki sklenejo prodajalci ali ponudniki.“

5. Člen 8 Direktive 93/13 določa:

„Države članice lahko na področju, ki ga ureja ta direktiva, sprejmejo ali ohranijo najstrožje določbe, ki so združljive s Pogodbo, da bi zagotovile najvišjo stopnjo varstva potrošnikov.“

B. Poljsko pravo

6. Člen 5 ustawa – Kodeks cywilny (zakon o civilnem zakoniku) z dne 23. aprila 1964 (v nadaljevanju: civilni zakonik) [3] določa:

„Pravice ni mogoče uporabljati na način, ki bi bil v nasprotju s socialno-ekonomskim namenom te pravice ali načeli družbenega sobivanja. Tako dejanje ali opustitev imetnika pravice se ne šteje za izvrševanje pravice in se mu ne zagotavlja varstvo.“

7. Člen 58(1) civilnega zakonika določa, da je „[p]ravni akt, ki je v nasprotju z zakonom ali katerega namen je obiti zakon, […] ničen, razen če upoštevna določba ne določa drugače, zlasti če določa, da se neveljavne določbe pravnega akta nadomestijo z upoštevnimi določbami zakona.“

[2] UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 15, zvezek 2, str. 288, in popravek v UL 2019, L 214, str. 25.

[3] Dz. U 1964, št. 16, točka 93.

8. Člen 385[1](1) in (2) civilnega zakonika določa:

„1. Pogoji potrošniške pogodbe, ki niso bili posamično dogovorjeni, za potrošnika niso zavezujoči, če se z njimi določajo njegove pravice in obveznosti na način, ki je v nasprotju z dobrimi običaji in s katerim se grobo posega v njegove interese (nedopustna pogodbena določila). To ne velja za pogoje, ki se nanašajo na glavne obveznosti pogodbenih strank, zlasti tiste, ki se nanašajo na ceno ali plačilo, če je njihovo besedilo nedvoumno.

2. Če pogodbeni pogoj na podlagi odstavka 1 potrošnika ne zavezuje, druga določila pogodbe stranki še naprej zavezujejo.“

9. Člen 405 civilnega zakonika določa:

„Kdor je brez pravne podlage pridobil premoženjsko korist v škodo druge osebe, mora vrniti korist v naravi, če to ni mogoče, pa plačati njeno protivrednost.“

10. Člen 406 civilnega zakonika določa:

„Obveznost povrnitve premoženjske koristi ne vključuje le neposredno pridobljene koristi, temveč tudi vse, kar je bilo v primeru odtujitve, izgube ali poškodbe pridobljeno v zameno za korist ali za odpravo škode.“

11. Člen 410 civilnega zakonika določa:

„1. Določbe prejšnjih členov se uporabljajo zlasti v primeru izpolnitve brez pravnega temelja.

2. Izpolnitev je brez pravnega temelja, če oseba, ki jo je opravila, k izpolnitvi sploh ni bila zavezana ali izpolnitve ni bila zavezana opraviti prejemniku izpolnitve ali če je podlaga za izpolnitev prenehala ali če predvideni namen izpolnitve ni bil dosežen ali če je bil pravni posel, ki je podlaga za obveznost izpolnitve, neveljaven in tudi po izpolnitvi ni postal veljaven.“

12. Člen 455 civilnega zakonika določa, da „[č]e rok za izpolnitev ni opredeljen in ne izhaja iz lastnosti obveznosti, je treba izpolnitev opraviti takoj, ko se od dolžnika zahteva izpolnitev.“

13. Člen 481, od (1) do (3), civilnega zakonika določa:

„1. Če dolžnik zamuja z izpolnitvijo, lahko upnik zahteva zamudne obresti, tudi če ni utrpel nobene škode in je zamuda posledica okoliščin, za katere dolžnik ni odgovoren.

2. Če višina zamudnih obresti ni določena drugače, so dolgovane zakonske obresti v višini, ki ustreza referenčni obrestni meri Narodowy Bank Polski [poljska centralna banka], povečani za 5,5 odstotne točke. Če pa se dolg obrestuje po višji obrestni meri, lahko upnik zamudne obresti zahteva po tej višji obrestni meri.

[…]

3. Če dolžnik ne izpolni obveznosti, lahko upnik zahteva tudi odpravo škode pod splošnimi pogoji.“

III. Spor o glavni stvari, vprašanje za predhodno odločanje in postopek pred Sodiščem

14. Potrošnika Arkadiusz Szcześniak (v nadaljevanju: A. S.) in njegova žena E. S. sta 25. julija 2008 s poljsko banko Bank M. sklenila pogodbo o hipotekarnem kreditu v višini 329.707,24 PLN (približno 73.000 EUR) za gradnjo hiše. Trajanje kredita, ki ga je bilo treba odplačati v enakih mesečnih obrokih, je bilo 336 mesecev. Spremenljiva obrestna mera kredita je bila sestavljena iz referenčne obrestne mere trimesečnega LIBOR (CHF) in fiksne bančne marže.

15. Znesek kredita je bil izražen in izplačan v PLN. Ta znesek je bil po preračunu vezan na nakupni tečaj CHF, objavljen na tečajni listi, veljavni v banki na dan izplačila kredita. Mesečne obroke kredita je bilo treba plačevati v PLN po preračunu po prodajnem tečaju CHF, objavljenem na tečajni listi banke, veljavni na dan zapadlosti posameznega mesečnega obroka. Te preračunske klavzule so bile prevzete iz standardne pogodbe, ki jo je uporabljala banka. Stranke so 6. septembra 2011 spremenile pogodbo o hipotekarnem kreditu, tako da se je A. S. in E. S. omogočilo plačevanje mesečnih obrokov kredita neposredno v CHF.

16. A. S. in E. S. sta redno plačevala zapadle mesečne obroke kredita.

17. A. S. je 31. maja 2021 pri predložitvenem sodišču vložil tožbo zoper Bank M. in zahteval plačilo zneska 3660,76 PLN (približno 800 EUR), povečanega za zakonske zamudne obresti od 8. junija 2021 do dneva plačila tega zneska.[4] Trdil je, da sporna pogodba o hipotekarnem kreditu vsebuje nepoštene pogoje, zaradi katerih naj bi bila v celoti nična. Posledično je Bank M. prejemala mesečne obroke kredita brez pravne podlage. Natančneje, v obdobju od junija do septembra 2011 je banka od A. S. in njegove žene prejela mesečne obroke kredita v višini 7769,06 PLN (približno 1700 EUR). Bank M. je z uporabo tega zneska v obdobju od oktobra 2011 do decembra 2020 ustvarila dobiček v višini 7321,51 PLN (približno 1600 EUR).[5] A. S. je ta znesek izračunal glede na povprečno obrestno mero na potrošniške kredite gospodinjstvom v PLN iz kreditnih pogodb.[6]

18. Bank M. trdi, da bi bilo treba tožbo A. S. zavrniti kot neutemeljeno. Trdi, da zadevna pogodba o hipotekarnem kreditu ne vsebuje nepoštenih pogojev in je zato veljavna. Če bi se pogodba štela za nično, bi imela pravico do razpolaganja s prejetimi denarnimi sredstvi banka, in ne potrošnik.

19. Predložitveno sodišče ugotavlja, da so na podlagi nacionalnega prava preračunske klavzule v kreditni pogodbi, o kakršnih se pritožuje A. S., nepoštene in nezakonite. Odkar je Sodišče razsodilo v zadevi Dziubak,[7] vključitev takih klavzul v kreditno pogodbo povzroči razglasitev ničnosti take pogodbe v celoti. Taka razglasitev ničnosti učinkuje *ex tunc*, tako da je treba v skladu s členom 405 civilnega zakonika v povezavi s členom 410(1) navedenega zakonika povrniti vse izpolnitve, opravljene zaradi izvršitve pogodbe. Banka lahko tako od posojilojemalca zahteva vračilo glavnice posojila, kreditojemalec pa lahko zahteva vračilo mesečnih obrokov

[4] A. S. zahteva tudi vračilo vseh plačanih mesečnih obrokov kredita. Ta zahtevek ni predmet spora v postopku, iz katerega izhaja ta predlog za sprejetje predhodne odločbe.

[5] A. S. zahteva plačilo polovice zneska 7321,51 PLN, drugo polovico pa naj bi dobila njegova žena, ki ni stranka v sporu v postopku v glavni stvari.

[6] A. S. navaja tri alternativne metode za izračun zneska, ki ga zahteva od Bank M. Prvič, povprečno obrestno mero na kreditne pogodbe v PLN, odobrene gospodinjstvom za nakup stanovanjske nepremičnine (3472,35 PLN; približno 764 EUR). Drugič, povprečno obrestno mero na vloge gospodinjstev (1553,82 PLN; približno 342 EUR). Tretjič, indeks gibanja kupne moči denarja v letih od 2011 do 2020 (963,37 PLN; približno 212 EUR). A. S. kot morebitno podlago za svoj zahtevek zoper Bank M. navaja ta dejstva: prenos denarnih sredstev na banko, zmanjšanje kupne moči prenesenega denarja, izguba možnosti razpolaganja s svojimi denarnimi sredstvi in razpolaganje Bank M z njegovimi denarnimi sredstvi.

[7] Sodba z dne 3. oktobra 2019, Dziubak (C-260/18, ECLI:EU:C:2019:819).

kredita, vključno s stroški, kot so provizije, upravni stroški in zavarovalne premije. Vsaka stranka lahko od druge stranke zahteva tudi plačilo zamudnih obresti po zakoniti obrestni meri od dneva opomina.[8]

20. Vprašanje, ki se zastavlja v okviru spora pred predložitvenim sodiščem, je, ali lahko stranke pogodbe, razglašene za nično, na podlagi tega, da je druga stranka neko obdobje z denarnimi sredstvi razpolagala brez pravne podlage, uveljavljajo tudi katere koli druge zahtevke, vključno s plačilom, odškodnino, vračilom stroškov ali valorizacijo dajatve. To vprašanje in zlasti mogoča pravna podlaga takih zahtevkov sta predmet polemik v nacionalni sodni praksi in med poljskimi komentatorji. Pravna podlaga takih zahtevkov, na katero se najpogosteje sklicuje nacionalno pravo, je člen 405 civilnega zakonika (neupravičena obogatitev) ali ta določba v povezavi s členom 410(1) civilnega zakonika (izpolnitev brez pravnega temelja). Pojem „izpolnitev brez pravnega temelja“ in še bolj pojem „neupravičena obogatitev“ sta razmeroma široka pojma, ki zajemata širok razpon zadev, vključno z morebitnimi zahtevki v zvezi z razpolaganjem z denarnimi sredstvi brez pogodbene podlage.[9] Predložitveno sodišče navaja, da večina poljskih komentatorjev, nacionalnih institucij in nacionalnih sodišč zanika možnost uveljavljanja takih zahtevkov, pri čemer poudarja, da se dosedanje odločitve teh sodišč nanašajo na zahtevke bank, in ne kreditojemalcev. Odločitve o zavrnitvi zahtevkov bank so utemeljene s tem, da bi taki zahtevki izničili zaščitno vlogo določb, ki se nanašajo na nepoštene pogoje, ali namen določb, ki predpisujejo razglasitev pogodb s takimi pogoji za nične. Predložitveno sodišče zato meni, da nacionalno pravo ne daje jasnega odgovora na vprašanje, ali je lahko razpolaganje z denarnimi sredstvi brez pogodbene podlage v primeru, v katerem so bila denarna sredstva plačana na podlagi pogodbe, ki je bila pozneje razglašena za nično, podlaga za pravni zahtevek.

21. Predložitveno sodišče se sprašuje, ali je dopustnost take tožbe združljiva s pravom Unije, zlasti s členom 6(1) in členom 7(1) Direktive 93/13 ter z načeli učinkovitosti, sorazmernosti in pravne varnosti. Sklicuje se na sodno prakso Sodišča v zvezi z učinki ugotovitve nepoštenosti pogojev potrošniške pogodbe in pravicami, ki v takih okoliščinah pripadajo strankam take pogodbe.[10] Predložitveno sodišče ugotavlja, da Sodišče še ni odločilo o tem, ali lahko stranke potrošniške pogodbe, razglašene za nično zaradi nespoštovanja člena 6(1) in člena 7(1) Direktive 93/13, uveljavljajo zahtevke, ki presegajo vračilo izpolnjenih denarnih dajatev na podlagi te pogodbe. Sodišče zlasti še ni odločilo, ali lahko stranke zahtevajo odškodnino iz naslova razpolaganja z denarnimi sredstvi brez pogodbene podlage, izgube možnosti doseganja koristi zaradi začasne nemožnosti razpolaganja s svojimi denarnimi sredstvi, finančnih in organizacijskih stroškov, nastalih v zvezi z izpolnjevanjem pogodbe, in upada kupne moči denarja. Ko je Sodišče obravnavalo podobne zahtevke, je ta obravnava potekala v okviru razlage direktiv s področja varstva potrošnikov, razen Direktive 93/13, ali v okviru uveljavljanja pravice potrošnika do odstopa od pogodbe.

22. Po mnenju predložitvenega sodišča člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13 ter načelo učinkovitosti nasprotujejo temu, da bi lahko banka zoper potrošnika uveljavljala kakršne koli zahtevke, povezane s tem, da je potrošnik lahko razpolagal s kreditnim kapitalom, ali s stroški, ki jih je banka imela z vodenjem kredita. Zahtevek banke je omejen na vračilo zneskov, ki jih je izplačala, in morebitne zamudne obresti po zakoniti obrestni meri. Drugače bi banka z uvedbo

8 Glej člen 481(1) in (2) ter člen 455 civilnega zakonika.

9 Predložitveno sodišče v predložitveni odločbi uporablja izraz „razpolaganje s kapitalom brez pogodbene podlage“. Ustreznejši se mi zdi izraz „razpolaganje s sredstvi brez pogodbene podlage“, saj se nanaša na okoliščine kreditojemalca in banke.

10 Predložitveno sodišče navaja sodbe z dne 30. aprila 2014, Kásler in Káslerné Rábai (C-26/13, ECLI:EU:C:2014:282, točka 84); z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi (C-154/15, C-307/15 in C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, točki 61 in 62), in z dne 3. oktobra 2019, Dziubak (C-260/18, ECLI:EU:C:2019:819, točka 43).

nepoštenih pogojev v kreditno pogodbo pridobila korist, njeno ravnanje pa bi bilo v nasprotju z dobro vero in moralo. Tak pristop bi potrošnike tudi odvračal od uveljavljanja pravic iz Direktive 93/13, saj bi to lahko imelo negativne posledice, kot je obveznost plačila nadomestila banki za razpolaganje s kreditnim kapitalom.

23. Predložitveno sodišče meni, da ni v nasprotju z načelom učinkovitosti, če se potrošniku omogoči, da zoper banko uveljavlja zahtevke, ki presegajo vračilo plačanih mesečnih obrokov in stroškov, kot so provizije, upravni stroški, zavarovalne premije ter morebiti zamudne obresti po zakoniti obrestni meri. Priznanje takih zahtevkov pa bi bilo v nasprotju s ciljem Direktive 93/13, ki je prodajalce ali ponudnike odvrniti od uporabe nepoštenih pogojev, in če jih uporabijo, od njih zahtevati, da potrošnikom povrnejo plačila, ki so jih zaradi tega prejeli, pri čemer je obveznost za kar koli nad tem nesorazmerna in pretirana. Prav tako bi bila v nasprotju z načelom pravne varnosti. Če se kreditna pogodba v celoti razglasi za nično, ker vsebuje nepoštene pogoje, to načelo učinkuje tako, da zahtevke strank omejuje na plačila, opravljena v zvezi z izvajanjem pogodbe.

24. V teh okoliščinah je Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (okrožno sodišče Varšava-center, Varšava) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba člen 6(1) in člen 7(1) [Direktive 93/13] ter načela učinkovitosti, pravne varnosti in sorazmernosti razlagati tako, da nasprotujejo temu, da bi sodišča nacionalno zakonodajo razlagala tako, da lahko v primeru ugotovitve, da je kreditna pogodba, ki sta jo sklenila banka in potrošnik, zaradi v njej določenih nepoštenih pogodbenih pogojev nična od samega začetka, stranki poleg vračila denarnih zneskov, plačanih v okviru izvajanja te pogodbe (banka – glavnico, potrošnik – obroke, takse, provizije in zavarovalne premije), in zakonskih zamudnih obresti od datuma zahteve za plačilo uveljavljata tudi katere koli druge dajatve (zlasti v obliki plačila, odškodnine, vračila stroškov ali valorizacije dajatve), vključno z zahtevki iz naslova, da:

1. oseba, ki je izpolnila denarno dajatev, začasno ni mogla razpolagati s svojimi denarnimi sredstvi ter jih zato ni mogla naložiti in tako ustvariti dobiček,

2. je nosila oseba, ki je izpolnila denarno dajatev, stroške servisiranja kreditne pogodbe in nakazila denarnih sredstev drugi stranki,

3. je imela oseba, ki je prejela denarno dajatev, korist, ki je bila v tem, da je lahko začasno razpolagala s tujimi denarnimi sredstvi ter jih je lahko med drugim tudi naložila in tako ustvarila dobiček,

4. je lahko oseba, ki je prejela denarno dajatev, začasno brezplačno razpolagala z denarnimi sredstvi druge osebe, kar pod tržnimi pogoji ne bi bilo mogoče,

5. se je kupna moč denarnih sredstev zaradi teka časa zmanjšala, kar pomeni dejansko izgubo za osebo, ki je izpolnila denarno dajatev,

6. je to, da se denarna sredstva dajo začasno na razpolago, mogoče obravnavati kot izvedbo storitve, za katero oseba, ki je izpolnila denarno dajatev, ni prejela plačila?“

25. A. S., Bank M., Rzecznik Praw Obywatelskich (varuh človekovih pravic, Poljska), Rzecznik Finansowy (finančni ombudsman, Poljska), Prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa – Śródmieście w Warszawie (državni tožilec za okrožje Varšava – center, Poljska), poljska in portugalska vlada ter Evropska komisija so predložili pisna stališča. Na obravnavi 12. oktobra 2022 so navedene stranke skupaj s Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego (predsednikom poljskega organa za finančni nadzor) podale ustne navedbe in odgovorile na vprašanja Sodišča.

IV. Analiza

A. Dopustnost

26. Predložitveno sodišče ugotavlja, da je v delu, v katerem prosi za navodilo glede zahtevkov potrošnikov in bank, vprašanje, ki ga je predložilo v predhodno odločanje, oblikovalo na splošno. Čeprav se spor, o katerem odloča, nanaša na zahtevek, ki ga uveljavlja potrošnik, in ne banka, meni, da je vprašanje, ki ga je predložilo, dopustno iz naslednjih treh razlogov.

27. Prvič, pogodba, ki je po poljskem pravu razglašena za nično, se šteje za nikoli sklenjeno, tako da mora vsaka pogodbena stranka drugi stranki povrniti vsa plačila, opravljena na podlagi te pogodbe. Banke v sodnih postopkih za vračilo obrokov, plačanih na podlagi nične kreditne pogodbe, pogosto uveljavljajo ugovor odložitve izpolnitve ali pobotanja,[11] ker imajo v razmerju do potrošnika zahtevek za vračilo glavnice kredita. Tak tožbeni razlog se lahko uveljavlja kadar koli do konca obravnave v postopku na drugi stopnji. Če bo Sodišče na zastavljeno vprašanje odgovorilo le v delu, ki se nanaša na zahtevek potrošnika, bo verjetno treba v poznejši fazi postopka zastaviti drugo vprašanje glede podobnega zahtevka banke, kar bi postopek neprimerno podaljšalo.[12] Utemeljitev banke za njen sicer domnevni zahtevek zoper potrošnika za nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage torej ni hipotetična.

28. Drugič, v nacionalni sodni praksi prevladuje stališče, da se sodišče, ki odloča o tožbi za vračilo na podlagi neupravičene obogatitve, ne sme omejiti na preučitev utemeljenosti zahtevka tožeče stranke in spregledati enakega zahtevka, ki ga lahko ima tožena stranka, tudi če mu je dejansko predložen le prvi od teh zahtevkov. Kadar stranki izpolnita neupravičene dajatve enake narave (na primer plačila v isti valuti), ki izhajajo iz istega pravnega razmerja (na primer nične kreditne pogodbe), se namreč šteje, da se je neupravičeno obogatila le tista stranka, ki je prejela višji znesek. Morebitna neupravičena obogatitev je torej razlika med spornima zneskoma.

29. Tretjič, banke na Poljskem javno izražajo mnenje, da bodo potrošniki, ki bodo vložili tožbe za razveljavitev kreditnih pogodb, ki vsebujejo nepoštene pogoje, nosili daljnosežne negativne posledice, saj bodo v primeru ugoditve tem tožbam morali plačati nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage in povrniti nekatere stroške. Te finančne posledice mnoge potrošnike odvrnejo od uveljavljanja njihovih pravic iz Direktive 93/13. Zato je nedvoumen odgovor Sodišča na vprašanje, ali so banke upravičene do uveljavljanja takih zahtevkov, bistven za zagotovitev spoštovanja pravic potrošnikov na Poljskem.

[11] Državni tožilec za okrožje Varšava – center v pisnih stališčih navaja, da obstaja velika verjetnost, da bo Bank M. v obravnavani zadevi uveljavljala enega od teh tožbenih razlogov.

[12] Sąd Okręgowy w Warszawie (regionalno sodišče v Varšavi, Poljska) je s sklepom z dne 9. decembra 2022, ki je bil v sodnem tajništvu vložen 14. decembra 2022 (zadeva C-756/22), v okviru tožbe, ki jo je Bank M. vložila proti A. S. in E. S. v zvezi z isto pogodbo o hipotekarnem kreditu, Sodišču postavilo vprašanje, katerega besedilo je bilo skoraj enako besedilu vprašanja, ki ga je postavilo v obravnavani zadevi.

30. Iz ustaljene sodne prakse izhaja, da je le nacionalno sodišče, ki odloča o sporu in ki mora prevzeti odgovornost za sodno odločitev, pristojno, da ob upoštevanju posebnosti zadeve presodi potrebo po sprejetju predhodne odločbe, da bi lahko izdalo sodbo, in upoštevnost vprašanj, ki jih predlaga. Zato je Sodišče, kadar se predložena vprašanja nanašajo na razlago prava Unije, načeloma dolžno odločiti. Iz tega sledi, da za vprašanja, ki se nanašajo na pravo Unije, velja domneva upoštevnosti. Sodišče lahko odločanje o vprašanju za predhodno odločanje, ki ga postavi nacionalno sodišče, zavrne le takrat, kadar je očitno, da zahtevana razlaga prava Unije nima nikakršne zveze z dejanskim stanjem ali predmetom spora o glavni stvari, kadar je problem hipotetičen ali kadar Sodišče nima na voljo potrebnih dejanskih in pravnih elementov, da bi lahko na postavljeno vprašanje dalo koristen odgovor. [13]

31. Menim, da pri obravnavani zadevi ne gre za nobenega od položajev, v katerih je mogoče domnevo upoštevnosti ovreči.

32. Res je, da predmet spora pred predložitvenim sodiščem ni neposredno zahtevek banke zoper potrošnika za plačilo nadomestila za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage. Iz pojasnil predložitvenega sodišča je razvidno, da mora, zato da bi lahko odločilo o sporu, ki mu je bil predložen, z vidika potrošnika in banke preučiti posledice ničnosti pogodbe o hipotekarnem kreditu glede zahtevkov, ki presegajo vračilo izpolnjenih denarnih dajatev na podlagi te pogodbe. Poleg tega je Bank M. na obravnavi navedla, da je tak zahtevek uveljavljala proti A. S. v ločeni tožbi, ki je začasno prekinjena do odločitve predložitvenega sodišča v tej zadevi. Strinjam se tudi s stališčem poljske vlade, da je pojasnilo, za katero prosi predložitveno sodišče glede zahtevkov bank proti potrošnikom za nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage, potrebno, da bi lahko predložitveno sodišče A. S. seznanilo z vsemi posledicami njegovega predloga za razglasitev ničnosti pogodbe o hipotekarnem kreditu.

33. Iz tega po mojem mnenju sledi, da je vprašanje za predhodno odločanje neposredno povezano s predmetom spora o glavni stvari. Torej ni hipotetično, kar se tiče zahtevkov bank zoper potrošnike za plačilo nadomestila za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage. Predložitvena odločba vsebuje vse dejanske in pravne elemente, ki so potrebni za odgovor na vprašanje za predhodno odločanje. Zato Sodišče seznanjam, da je to vprašanje v celoti dopustno.

34. Te ugotovitve ne omaje trditev Bank M, da so učinki ničnosti pogodbe zadeve nacionalnega prava, ki ne spadajo na področje uporabe Direktive 93/13. Bank M. navaja zlasti, da Sodišče ni pristojno za razlago določb poljskega prava, ki med drugim urejajo tako imenovane „dopolnilne

[13] Sodba z dne 13. oktobra 2022, Baltijas Starptautiskā Akadēmija in Stockholm School of Economics in Riga (C-164/21 in C-318/21, ECLI:EU:C:2022:785, točki 32 in 33 ter navedena sodna praksa).

zahtevke“ (člena 224 in 225 civilnega zakonika [14]), odškodninsko odgovornost (člen 415 civilnega zakonika [15]), tako imenovano „indeksacijo denarne dajatve“ (člen 358[1](3) civilnega zakonika [16]) ali neupravičeno obogatitev (člena 405 in 410 civilnega zakonika).

35. V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišče ni pristojno, da bi se v okviru odločanja o predlogu za sprejetje predhodne odločbe izreklo o razlagi nacionalnih določb niti da bi presojalo o tem, ali jih predložitveno sodišče pravilno razlaga, saj je taka razlaga v izključni pristojnosti nacionalnih sodišč. [17] Vprašanje, kot ga je oblikovalo predložitveno sodišče, se na srečo nanaša na razlago prava Unije, natančneje člena 6(1) in člena 7(1) Direktive 93/13 ter načel Unije glede učinkovitosti, pravne varnosti in sorazmernosti, kar je nedvomno v pristojnosti Sodišča. Predložitveno sodišče Sodišča ne prosi za usmeritev glede nacionalnih določb, na katerih lahko temeljijo zahtevki potrošnikov in bank, na katere se nanaša predložitvena odločba, temveč naj navede, ali ta direktiva in ta načela prava Unije omogočajo uveljavljanje takih zahtevkov. Kot je pojasnjeno v točki 41 teh sklepnih predlogov, nacionalna ureditev varstva, ki ga Direktiva 93/13 zagotavlja potrošnikom, ne sme spremeniti ne obsega ne vsebine tega varstva.

B. Vsebinska presoja

36. Predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13 ter načela učinkovitosti, pravne varnosti in sorazmernosti razlagati tako, da nasprotujejo razlagi nacionalne zakonodaje, da lahko, če je kreditna pogodba, ki sta jo sklenila potrošnik in banka, zaradi v njej določenih nepoštenih pogojev v celoti razglašena za nično, stranki druga do druge uveljavljata zahtevke, ki presegajo vračilo plačanih denarnih dajatev na podlagi te pogodbe in plačilo zamudnih obresti.

1. Uvodne ugotovitve

37. Sodišče je večkrat poudarilo, da sistem varstva, ki je vzpostavljen z Direktivo 93/13, temelji na zamisli, da je potrošnik v razmerju do prodajalca ali ponudnika v podrejenem položaju glede pogajalske sposobnosti in ravni obveščenosti. Zaradi tega privoli v pogoje, ki jih je predhodno sestavil prodajalec ali ponudnik, ne da bi lahko vplival na njihovo vsebino. [18]

[14] Člen 224(1) in (2) civilnega zakonika določa:
„1. Samostojni dobroverni posestnik ni dolžan plačati za uporabo stvari in ne odgovarja za obrabo, poslabšanje ali izgubo stvari. Pridobi lastninsko pravico na naravnih plodovih, ki so bili od stvari ločeni, ko jo je imel v posesti, in obdrži nastale civilne plodove, če so v tem času zapadli v plačilo.
2. Vendar je samostojni dobroverni posestnik od trenutka, ko izve, da je bila zoper njega vložena tožba za izročitev stvari, dolžan plačati za uporabo stvari in odgovarja za njeno obrabo, poslabšanje ali izgubo, razen če je do poslabšanja ali izgube prišlo brez njegove krivde. Dolžan je vrniti plodove, ki jih do tega trenutka ni porabil, in povrniti vrednost tistih, ki jih je porabil.“
Člen 225 civilnega zakonika določa:
„Obveznosti nedobrovernega samostojnega posestnika do lastnika so enake kot obveznosti dobrovernega samostojnega posestnika od trenutka, ko ta izve, da je bila zoper njega vložena tožba za izročitev stvari. Vendar pa je nedobroverni samostojni posestnik dolžan povrniti tudi vrednost plodov, ki jih ni pridobil zaradi slabega upravljanja, in je odgovoren za vsako poslabšanje in izgubo stvari, razen če ne bi do poslabšanja ali izgube prišlo tudi, če bi bila stvar v posesti imetnika pravice.“

[15] Člen 415 civilnega zakonika določa, da je „[v]sak posameznik, ki povzroči škodo drugi osebi, […] dolžan to škodo povrniti“. V skladu s členom 361(2) navedenega zakonika lahko oškodovanci poleg dejanske škode (*damnum emergens*) zahtevajo tudi izgubljeni dobiček (*lucrum cessans*).

[16] Člen 358[1](3) civilnega zakonika določa, da lahko „sodišče […] v primeru znatne spremembe kupne moči denarja po nastanku obveznosti ob upoštevanju interesov strank in v skladu z načeli družbenega sobivanja spremeni znesek ali način denarne izpolnitve, tudi če je bil ta določen s sodno odločbo ali pogodbo“.

[17] Sodba z dne 3. julija 2019, UniCredit Leasing (C-242/18, ECLI:EU:C:2019:558, točka 47 in navedena sodna praksa).

[18] Glej na primer sodbo z dne 26. marca 2019, Abanca Corporación Bancaria in Bankia (C-70/17 in C-179/17, ECLI:EU:C:2019:250, točka 49).

38. Upoštevaje podrejeni položaj potrošnika, Direktiva 93/13 v členu 3(1) prepoveduje standardizirane pogodbene pogoje, ki v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzročijo znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. Člen 6(1) Direktive 93/13 določa, da nepošteni pogoji za potrošnike niso zavezujoči.

39. Direktiva 93/13, kot je razvidno iz njenega člena 7(1) v povezavi z njeno štiriindvajseto uvodno izjavo, državam članicam nalaga, da zagotovijo ustrezna in učinkovita sredstva za preprečevanje nadaljnje uporabe nepoštenih pogojev v pogodbah med prodajalcem ali ponudnikom in potrošniki. Ko je pogoj razglašen za nepošten in zato neveljaven, mora nacionalno sodišče samo izključiti uporabo tega pogoja, zato da ta nima zavezujočega učinka za potrošnika, razen če ta temu ne nasprotuje.[19] Iz tega sledi, da je treba za pogodbeni pogoj, ki je razglašen za nepoštenega, načeloma šteti, da ni nikoli obstajal, tako da ne more imeti učinkov za potrošnika. Posledica sodne ugotovitve nepoštenosti pogoja mora biti načeloma to, da se vzpostavi pravni in dejanski položaj, v katerem bi potrošnik bil, če tega pogoja ne bi bilo.[20]

40. Natančneje, obveznost nacionalnega sodišča, da ne uporabi nepoštenega pogodbenega pogoja, ki nalaga plačilo zneskov, ki so se izkazali za neupravičene, načeloma zajema restitucijski učinek glede teh zneskov. Neobstoj takega restitucijskega učinka bi namreč lahko ogrozil odvračilni učinek člena 6(1) Direktive 93/13 v povezavi s členom 7(1) te direktive.[21]

41. Čeprav člen 6(1) Direktive 93/13 zahteva, da države članice določijo, da nepošteni pogoji za potrošnike niso zavezujoči, „kakor je določeno z nacionalnim pravom“, nacionalna ureditev varstva, ki ga potrošnikom zagotavlja navedena direktiva, ne sme spremeniti obsega in torej vsebine tega varstva. Zato morajo države članice določiti podrobna pravila za ugotavljanje nepoštenosti pogodbenega pogoja in za nastop konkretnih pravnih učinkov te ugotovitve. Taka ugotovitev mora vedno omogočiti vzpostavitev pravnega in dejanskega položaja potrošnika, kakršen bi obstajal, če tega nepoštenega pogoja ne bi bilo, med drugim z določitvijo pravice do restitucije prednosti, ki jih je prodajalec ali ponudnik neupravičeno pridobil na njegovo škodo.[22]

42. V zvezi z učinkom ugotovitve, da so nekateri pogoji pogodbe nepošteni, na veljavnost te pogodbe je v členu 6(1), drugi del stavka, Direktive 93/13 določeno, da „pogodba še naprej zavezuje obe stranki na podlagi teh pogojev, če je nadaljnji obstoj mogoč brez nepoštenih pogojev“. Namen te določbe ni ugotovitev ničnosti vseh pogodb z nepoštenimi pogoji, temveč vzpostavitev ravnovesja med pogodbenimi strankami, tako da se načeloma ohrani veljavnost celotne pogodbe.[23] Zadevna pogodba načeloma še naprej ostane v veljavi brez kakršne koli druge spremembe, razen tiste, ki izhaja iz odprave nepoštenih pogojev, če je po notranjem pravu tak nadaljnji obstoj pogodbe pravno mogoč, kar je treba preveriti v skladu z objektivnim pristopom.[24]

43. Iz predložitvene odločbe je razvidno, da po poljskem pravu izključitev nepoštenih preračunskih klavzul iz kreditne pogodbe povzroči, da se ta pogodba v celoti razglasi za nično, saj brez teh klavzul ne more obstajati, in taka razglasitev ničnosti učinkuje *ex tunc*.

[19] Sodba z dne 10. junija 2021, BNP Paribas Personal Finance (od C-776/19 do C-782/19, ECLI:EU:C:2021:470, točka 36).

[20] Sodba z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi (C-154/15, C-307/15 in C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, točka 61).

[21] Prav tam (točki 62 in 63).

[22] Prav tam (točke 64–66).

[23] Sodba z dne 14. marca 2019, Dunai (C-118/17, ECLI:EU:C:2019:207, točka 40 in navedena sodna praksa).

[24] Prav tam (točka 51 in navedena sodna praksa). Sodišče je dodalo, da člen 6(1), drugi del povedi, Direktive 93/13 sam ne določa meril, ki bi urejala možnost, da se pogodba ohrani brez nepoštenih pogojev, ampak prepušča nacionalnemu pravu, da jih določi v skladu s pravom Unije (sodba z dne 3. oktobra 2019, Dziubak, C-260/18, ECLI:EU:C:2019:819, točka 40).

44. Direktiva 93/13 ne določa posledic ugotovitve, da pogodba, sklenjena med prodajalcem ali ponudnikom in potrošnikom, po izločitvi vsebovanih nepoštenih pogojev pravno ne obstaja. Nobena določba te direktive ne zahteva, da države članice v takih okoliščinah strankama omogočijo, da druga proti drugi uveljavljata zahtevke, ki presegajo vračilo zneskov, ki so bili brez pravnega temelja plačani na podlagi nepoštenega pogoja pogodbe. A. S., komisar za človekove pravice, finančni ombudsman, poljska in portugalska vlada ter Komisija upravičeno trdijo, da morajo te posledice ob upoštevanju prava Unije v nacionalnem pravu določiti države članice. [25]

45. Vprašanje predložitvenega sodišča se nanaša na dva različna položaja glede na to, ali zahtevek vloži potrošnik ali pa se zahtevek vloži zoper njega. Obravnaval ju bom ločeno glede na načela, ki sem jih navedel.

2. Zahtevek potrošnika zoper banko

46. A. S. v bistvu trdi, da je upravičen do nadomestila od Bank M. zaradi razpolaganja banke z delom mesečnih obrokov kredita, plačanih v okviru izvajanja pogodbe o hipotekarnem kreditu.

47. Cilj Direktive 93/13 je zagotoviti visoko raven varstva potrošnikov. [26] Iz sodne prakse Sodišča, opisane v točkah od 39 do 41 teh sklepnih predlogov, je razvidno, da se ta cilj doseže tako, da se med drugim zagotovi, da nepošteni pogoj za potrošnika ni zavezujoč, in da se vzpostavi pravni in dejanski položaj, v katerem bi potrošnik bil, če tega pogoja ne bi bilo.

48. Direktiva 93/13 v skladu z dvanajsto uvodno izjavo uvaja delno in minimalno uskladitev nacionalne zakonodaje v zvezi z nepoštenimi pogoji, državam članicam pa prepušča, da ob upoštevanju Pogodbe potrošnikom zagotovijo višjo raven varstva z nacionalnimi določbami, ki so strožje od določb, ki jih vsebuje ta direktiva. Člen 8 Direktive 93/13 odraža to zamisel.

49. Direktiva 93/13 torej ni ovira za nacionalne zakonodajne določbe – ali nacionalno sodno prakso, s katero je ta razložena – s katerimi se potrošnikom podeljujejo širše pravice od tistih, ki jih vsebuje navedena direktiva. Država članica bi v primeru razglasitve ničnosti pogodbe o hipotekarnem kreditu po odpravi vsebovanih nepoštenih pogojev hipotetično lahko dovolila, da potrošniki proti bankam uveljavljajo zahtevke, ki presegajo vračilo obrokov posojila, plačanih na podlagi te pogodbe, povečanih za zakonite zamudne obresti. Torej mora predložitveno sodišče na podlagi nacionalnega prava ugotoviti, ali imajo potrošniki pravico uveljavljati take zahtevke, in če jo imajo, odločiti o njihovi utemeljenosti.

50. Glede na predložitveno odločbo se nacionalna sodna praksa in poljski komentatorji najpogosteje sklicujejo na pojem neupravičene obogatitve kot pravno podlago za navedene zahtevke. Če bi bil A. S. zaradi neveljavne pogodbe o hipotekarnem kreditu v slabšem položaju, potem ko bi mu Bank M. vrnila mesečne obroke, plačane na podlagi te pogodbe, bi moralo v obravnavani zadevi nacionalno sodišče preučiti, ali so bili izpolnjeni pogoji za neupravičeno obogatitev po nacionalnem pravu, ugotoviti vsa ustrezna dejstva v zvezi s tem vprašanjem in iz njih izpeljati potrebne sklepe. Mogoče je potegniti vzporednico s sodbo Kanyeba in drugi, v kateri

[25] Glej v tem smislu sodbi z dne 29. aprila 2021, Bank BPH (C-19/20, ECLI:EU:C:2021:341, točk 84), in z dne 2. septembra 2021, OTP Jelzálogbank in drugi (C-932/19, ECLI:EU:C:2021:673, točka 49).

[26] Glej na primer sodbo z dne 25. novembra 2020, Banca B. C-269/19, ECLI:EU:C:2020:954, točke 37, 41 in 43).

je Sodišče razsodilo, da vprašanje, ali okoliščine, kot so te v postopku v glavni stvari, lahko spadajo na področje uporabe prava o nepogodbeni odgovornosti, ne spada na področje uporabe Direktive 93/13, ampak na področje nacionalnega prava. [27]

51. Kot je na obravnavi pravilno navedla Komisija, dejstvo, da bi potrošniki v položaju, kakršnega obravnava predložitveno sodišče, po nacionalnem pravu teoretično lahko uveljavljali zahtevke na podlagi pojma neupravičene obogatitve, še ne pomeni, da je treba tem zahtevkom ugoditi. V takih primerih morajo biti izpolnjeni pogoji, ki jih poljsko pravo določa za uspeh tožbe zaradi neupravičene obogatitve. Nacionalna sodišča lahko tudi izvajajo pristojnost za zavrnitev takih tožb, kadar te pomenijo zlorabo pravic.

52. Menim, da možnost, da kreditojemalec v skladu z nacionalnim pravom v primeru razglasitve ničnosti kreditne pogodbe, ki vsebuje nepoštene pogoje, proti banki uveljavlja zahtevke, ki presegajo vračilo plačanih mesečnih obrokov posojila in plačilo zamudnih obresti, ne ogroža učinkovitosti Direktive 93/13. Nasprotno, ta možnost lahko kreditojemalce spodbudi k uveljavljanju pravic, ki jih imajo kot potrošniki na podlagi navedene direktive, hkrati pa banke odvrača od uvajanja nepoštenih pogojev v pogodbe.

53. Res je, kot navaja Bank M., da je Sodišče odločilo, da je člen 6(1) Direktive 93/13 prisilna določba, katere namen je formalno ravnovesje med pravicami in obveznostmi sopogodbenikov, ki je določeno s pogodbo, zamenjati z realnim ravnovesjem, tako da se med sopogodbenikoma vzpostavi enakost. [28] Vendar menim, da možnost, da potrošnik v skladu z nacionalnim pravom proti prodajalcu ali ponudniku uveljavlja zahtevke, ki presegajo vračilo zneskov, ki jih je ta prejel na podlagi pogodbe, razglašene za nično, ne ogroža uresničitve tega cilja. Kot je Sodišče poudarilo v sodbi Banco Santander in Escobedo Cortés, iz člena 3(1) Direktive 93/13 in iz njene splošne sistematike izhaja, da cilj te direktive ni toliko zagotovitev splošnega pogodbenega ravnotežja v pogodbenih pravicah in obveznostih strank, temveč bolj preprečiti nastanek neravnotežja v teh pravicah in obveznostih v škodo potrošnika. [29]

54. Komisija se v pisnih stališčih sklicuje med drugim na člen 8 Direktive 93/13. Zdi se mi, da v obravnavani zadevi ne gre za nacionalno pravilo, katerega namen je okrepiti raven varstva potrošnikov, ki jo zagotavlja Direktiva 93/13, temveč za razlago nekaterih določb civilnega zakonika, ki se splošno uporabljajo. Take določbe ne pomenijo ukrepov, ki jih države članice lahko sprejmejo ali ohranijo v skladu s členom 8 Direktive 93/13. [30] Če bi nacionalno sodišče te določbe razlagalo v smislu, opisanem v točki 49 teh sklepnih predlogov, bi bila ta razlaga vseeno v skladu s ciljem varstva potrošnikov, ki se uresničuje z Direktivo 93/13.

55. Glede na navedeno se pridružujem mnenju A. S., finančnega ombudsmana, poljske in portugalske vlade [31] ter Komisije, da je treba člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13 razlagati tako, da ne nasprotujeta sodni razlagi nacionalnega prava, po kateri lahko v primeru ugotovitve, da je kreditna pogodba, sklenjena med potrošnikom in banko, zaradi v njej določenih nepoštenih pogojev nična od samega začetka, potrošnik poleg vračila denarnih zneskov, plačanih na podlagi te

[27] Sodba z dne 7. novembra 2019, Kanyeba in drugi (od C-349/18 do C-351/18, ECLI:EU:C:2019:936, točki 72 in 73).

[28] Sodba z dne 21. decembra 2016, Gutiérrez Naranjo in drugi (C-154/15, C-307/15 in C-308/15, ECLI:EU:C:2016:980, točka 55 in navedena sodna praksa).

[29] Sodba z dne 7. avgusta 2018, Banco Santander in Escobedo Cortés (C-96/16 in C-94/17, ECLI:EU:C:2018:643, točka 69).

[30] Glej v tem smislu sodbo z dne 7. avgusta 2018, Banco Santander in Escobedo Cortés (C-96/16 in C-94/17, ECLI:EU:C:2018:643, točka 69).

[31] Portugalska vlada meni, da imata tako potrošnik kakor banka pravico uveljavljati take zahtevke. Bank M. trdi, da imata stranki kreditne pogodbe pravico „uveljavljati zahtevke, katerih namen ni dajanje prednosti potrošniku, temveč vzpostavitev dejanske enakosti med strankama, in zlasti zahtevke iz naslova neupravičene obogatitve“.

pogodbe, in plačila zamudnih obresti po zakoniti obrestni meri od dneva vložitve zahteve za vračilo na podlagi te ugotovitve proti banki uveljavlja dodatne zahtevke. Nacionalno sodišče mora na podlagi nacionalnega prava ugotoviti, ali imajo potrošniki pravico uveljavljati take zahtevke, in če jo imajo, odločiti o njihovi utemeljenosti.

3. Zahtevek banke zoper potrošnika

56. Bank M. trdi, da je upravičena od A. S. zahtevati ne le vračilo prenesenega kreditnega kapitala z zamudnimi obrestmi po zakoniti obrestni meri, temveč tudi nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage v nekem obdobju.[32] Bank M. trdi, da je s tem, da je dala A. S. na razpolago sredstva za določeno število let, zanj opravila storitev nedenarne narave z lastno ekonomsko vrednostjo, ki je ločena od prenosa sredstev.[33] Njen zahtevek za tako nadomestilo je utemeljen predvsem s pojmom neupravičene obogatitve.

57. Tako kot v zgoraj obravnavanem primeru potrošnikov mora načeloma nacionalno sodišče na podlagi nacionalnega prava ugotoviti, ali lahko banka po razglasitvi pogodbe o hipotekarnem kreditu za nično zaradi vsebovanih nepoštenih pogojev proti potrošniku uveljavlja zahtevke, ki presegajo vračilo prenesenega kreditnega kapitala in plačilo zamudnih obresti po zakoniti obrestni meri. Vendar v nasprotju z rešitvijo, ki jo predlagam glede zahtevka A. S., iz razlogov, navedenih v nadaljevanju, menim, da Bank M. ni upravičena do uveljavljanja takih zahtevkov.

58. Najprej ugotavljam, da bi bila morebitna razglasitev pogodbe o hipotekarnem kreditu za nično posledica tega, da je Bank M. v to pogodbo vključila nepoštene pogoje. Kot v pisnih stališčih pravilno trdi Komisija, ob upoštevanju splošno sprejetega pravnega načela *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* stranka ne more pridobiti gospodarske prednosti iz položaja, ki je nastal zaradi njenega nezakonitega ravnanja. Natančneje, če bi bila banka zaradi razglasitve ničnosti pogodbe o hipotekarnem kreditu, ki vsebuje nepoštene pogoje, kakor koli prikrajšana, za to ne bi smela prejeti nadomestila, saj je do tega prišlo izključno zaradi njenega nezakonitega ravnanja.

59. Dalje ugotavljam, da če bi banka v položaju, kot je ta iz postopka v glavni stvari, lahko proti potrošniku uveljavljala zahtevke, ki presegajo vračilo glavnice posojila, povečane za zamudne obresti po zakoniti obrestni meri, zlasti nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage, bi bil s tem Direktivi 93/13 odvzet polni učinek in bi prišlo do neskladnosti s cilji, ki se z njo uresničujejo.

60. Kot poudarjajo A. S., komisar za človekove pravice, finančni ombudsman in Komisija, bi ta možnost lahko ogrozila odvračilni učinek, ki se s členom 6(1) Direktive 93/13 v povezavi z njenim členom 7(1) želi doseči glede nepoštenih pogojev v pogodbah med potrošniki in prodajalci ali ponudniki.[34] To je razvidno iz sodbe Banco Español de Crédito, v kateri je Sodišče ugotovilo, da bi, če bi nacionalno sodišče smelo spremeniti vsebino nepoštenih pogojev v takih pogodbah, izvajanje take pristojnosti lahko ogrozilo uresničitev dolgoročnega cilja iz člena 7 Direktive 93/13. Prodajalci ali ponudniki bi še naprej poskušali uporabljati nepoštene pogoje, če bi vedeli, da lahko nacionalno sodišče, če bo ugotovilo njihovo ničnost, pogodbo vseeno dopolni

[32] Zdi se, da Bank M. v ta dodatni zahtevek vključuje tudi nadomestilo za nekatere pomožne storitve, povezane z vodenjem hipotekarnega kredita, kot so med drugim obdelava podatkov iz vloge za kredit, preverjanje kreditne sposobnosti kreditojemalca, prejemanje obrokov posojila, spremljanje stanja in posodabljanje amortizacijskega načrta.

[33] Predložitveno sodišče v predložitveni odločbi ugotavlja, da večina poljskih komentatorjev meni, da je tako razlikovanje umetno in da obstaja samo ena storitev, in sicer prenos sredstev.

[34] Glej tudi točko 39 teh sklepnih predlogov.

v potrebnem obsegu tako, da se zaščiti interes teh prodajalcev ali ponudnikov. Ta pristojnost bi torej lahko prispevala k temu, da bi se za prodajalce ali ponudnike odpravil odvračilni učinek le s preprosto neuporabo takih nepoštenih pogojev za potrošnika.[35] Podobno v primeru, kot je predloženi, banka ne bi bila odvrnjena od uporabe nepoštenih pogojev v kreditnih pogodbah s potrošniki, če bi lahko tem zaračunala nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom po tržni obrestni meri, čeprav bi bile te pogodbe razglašene za nične. V takem položaju bi se banki lahko celo izplačalo, da bi za potrošnike uvedla nepoštene pogoje. Če nič drugega, bi se znatno zmanjšalo ekonomsko tveganje, ki bi mu bila banka pri tem izpostavljena.

61. A. S. in finančni ombudsman prav tako upravičeno trdita, da bi lahko možnost, da bi banka uveljavljala zahtevke zoper potrošnika, ki presegajo vračilo glavnice posojila in zamudnih obresti po zakoniti obrestni meri, ogrozila učinkovitost varstva, ki ga Direktiva 93/13 zagotavlja potrošnikom. V obravnavani zadevi je iz pisnih in ustnih stališč A. S. in Bank M. razvidno, da zahtevek zadnje zoper prvega glede nadomestila za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage znaša 192.812,51 PLN (približno 41.484,26 EUR), kar ustreza približno dvema tretjinama kreditnega kapitala. Finančni ombudsman je na obravnavi navedel, da ve za primere na Poljskem, v katerih je znesek nadomestila, ki so ga banke zahtevale od potrošnikov, presegal znesek odobrenega kredita. Če bi bila možnost potrošnikov, da so oproščeni nepoštenih pogojev, odvisna od plačila tako visokega nadomestila, bi bilo v tem primeru zanje verjetno bolje, da bi izpolnili pogodbo, ki vsebuje nepošten pogoj, namesto da bi poskušali uveljavljati svoje pravice iz Direktive 93/13. Poleg tega, kot navaja A. S. v pisnih in ustnih stališčih, kreditojemalci zaradi nepreglednosti, zapletenosti in fakultativnosti meril, na podlagi katerih banke delajo izračune, praviloma ne morejo dovolj natančno oceniti zneska, ki bi ga banka lahko zahtevala od njih, preden se odločijo, ali je v njihovem interesu izpodbijati zakonitost nepoštenih pogojev. Dodati je mogoče, da tako kot Bank M. v obravnavani zadevi banke v splošnem menijo, da zneski, ki jih potrošniki domnevno dolgujejo kot nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage, zapadejo v plačilo takoj. Nasprotno pa pri kreditni pogodbi obroki zapadejo v plačilo v rednih časovnih presledkih, kar kreditojemalcu omogoča, da svoja odplačila načrtuje. Vsi ti dejavniki naj bi potrošnike odvračali od uveljavljanja pravic, ki so jim podeljene z Direktivo 93/13.

62. Prav tako menim, da ni mogoče sprejeti argumenta Bank M. in organa za finančni nadzor, da če banka od A. S. ne sme zahtevati nadomestila za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage, bi to pomenilo, da mu je ponudila „brezplačen kredit“ za gradnjo hiše. Prvič, tak položaj je običajna posledica *ex tunc* razglasitve kreditne pogodbe za nično ob odpravi nepoštenih pogojev iz take pogodbe. Drugič, kot v pisnih stališčih pravilno navaja poljska vlada, dejstvo, da prodajalec ali ponudnik izgubi pričakovani dobiček iz izvajanja kreditne pogodbe, če krši obveznosti iz prava Unije, v sodni praksi Sodišča s področja varstva potrošnikov ni novost. Na primer, v sodbi Home Credit Slovakia je Sodišče potrdilo sorazmerno naravo nacionalne zakonodaje, na podlagi katere dajalec kredita izgubi pravico do obresti in stroškov, če v kreditni pogodbi ni navedel nekaterih elementov, ki jih zahteva Direktiva 2008/48.[36]

63. Bank M. in organ za finančni nadzor trdita tudi, da bi bila stabilnost finančnih trgov na Poljskem in v celotni Evropski uniji ogrožena, če bi bila bankam odvzeta možnost zahtevati nadomestilo za razpolaganje s kreditnim kapitalom brez pogodbene podlage v položaju, kot je ta

[35] Sodba z dne 14. junija 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, ECLI:EU:C:2012:349, točka 69).

[36] Direktiva 2008/48/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. aprila 2008 o potrošniških kreditnih pogodbah in razveljavitvi Direktive Sveta 87/102/EGS (UL 2008, L 133, str. 66). Glej sodbo z dne 9. novembra 2016, Home Credit Slovakia (C-42/15, ECLI:EU:C:2016:842, točka 71), in v istem smislu sklep z dne 16. novembra 2010, Pohotovosť (C-76/10, ECLI:EU:C:2010:685, točka 76).

v postopku v glavni stvari. V okviru razlage Direktive 93/13, katere cilj ni ohranjanje stabilnosti finančnih trgov, temveč predvsem varstvo potrošnikov, je ta argument brez pomena. Vsekakor so banke kot pravne osebe dolžne urediti svoje poslovanje tako, da spoštujejo vse zakonske določbe.

64. Glede na navedeno tako kot A. S., komisar za človekove pravice, finančni ombudsman, državni tožilec za okrožje Varšava – center,[37] poljska in portugalska vlada ter Komisija Sodišču predlagam, da se člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13 razlagata tako, da nasprotujeta sodni razlagi nacionalnega prava, po kateri lahko v primeru ugotovitve, da je kreditna pogodba, sklenjena med potrošnikom in banko, zaradi v njej določenih nepoštenih pogojev nična od samega začetka, banka poleg vračila denarnih zneskov, plačanih na podlagi te pogodbe, in plačila zamudnih obresti od dneva vložitve zahteve za vračilo uveljavlja dodatne zahtevke zoper potrošnika na podlagi te ugotovitve.

V. Predlog

65. Glede na navedeno Sodišču predlagam, naj na vprašanje, ki ga je predložilo Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (okrožno sodišče Varšava-center), odgovori:

1. Člen 6(1) in člen 7(1) Direktive Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nepoštenih pogojih v potrošniških pogodbah

   je treba razlagati tako, da ne nasprotujeta sodni razlagi nacionalnega prava, da lahko v primeru ugotovitve, da je kreditna pogodba, sklenjena med potrošnikom in banko, zaradi v njej določenih nepoštenih pogojev nična od samega začetka, potrošnik poleg vračila denarnih zneskov, plačanih na podlagi te pogodbe, in zamudnih obresti po zakonski obrestni meri od dneva vložitve zahteve za vračilo na podlagi te ugotovitve proti banki uveljavlja dodatne zahtevke.

   Nacionalno sodišče mora na podlagi nacionalnega prava ugotoviti, ali imajo potrošniki pravico uveljavljati take zahtevke, in če jo imajo, odločiti o njihovi utemeljenosti.

2. Člen 6(1) in člen 7(1) Direktive 93/13

   je treba razlagati tako, da nasprotujeta sodni razlagi nacionalnega prava, da lahko v primeru ugotovitve, da je kreditna pogodba, sklenjena med potrošnikom in banko, zaradi v njej določenih nepoštenih pogojev nična od samega začetka, banka poleg vračila denarnih zneskov, plačanih na podlagi te pogodbe, in zamudnih obresti po zakonski obrestni meri od dneva vložitve zahteve za vračilo na podlagi te ugotovitve proti potrošniku uveljavlja dodatne zahtevke.

[37] Komisar za človekove pravice in državni tožilec za okrožje Varšava – center menita, da ne potrošnik ne banka nista upravičena do uveljavljanja takih zahtevkov.